

SZÖVEG, SZÖVEGTÍPUS, NYELVTAN

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 80.

SZÖVEG, SZÖVEGTÍPUS, NYELVTAN

Szerkesztette

TÁTRAI SZILÁRD, TOLCSVAI NAGY GÁBOR

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2008

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 80.

Sorozatszerkesztő:

KISS GÁBOR

Szerkesztette:

TÁTRAI SZILÁRD, TOLCSVAI NAGY GÁBOR

ISSN 1419-6603

ISBN 978 963 7094 93 4

© A szerzők, 2008

© Tátrai Szilárd, Tolcsvai Nagy Gábor, 2008

© TINTA Könyvkiadó, 2008

A kiadásért felelős
a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Temesi Viola
Műszaki szerkesztő: Bagu László

TARTALOM

Előszó.....	9
I. SZÖVEGELMÉLET, SZÖVEGTÍPUS-ELMÉLET	
PETÓFI S. JÁNOS	
A verbális szövegek (mint komplex jelek) szemiotikai-textológiai tipológiájának néhány aspektusa	13
BÉKÉSI IMRE	
Egy szókapcsolat jelentésszerkezeti háttere. <i>De hiába, mert</i>	18
KOCZSÁNY PIROSKA	
Szükség van-e új szövegfogalomra? Egy pályázati kiírás tanulságai.....	27
SZATHMÁRI ISTVÁN	
Stilisztika és szövegtan: szövegstilisztika?.....	37
TOLCSVAI NAGY GÁBOR	
Topik és szövegtípus.....	41
TÁTRAI SZILÁRD	
Narratív távolság – lírai közvetlenség.....	49
ORSZÁGH JUDIT	
Alternatív funkcionalitás a szövegtanban: a fenomenológiai leírás lehetősége	56
DOBI EDIT	
A szövegjelentés vizsgálatához formális alapon – a szövegtipológia jegyében	64
TAKÁCS SZILVIA	
Szövegműveletek és irodalmi interpretáció	72
BALÁZS GÉZA	
Gondolkodási formák, gondolatalakzatok, szövegalaptípusok. A szövegtípusok antropológiai jellegű megközelítései.....	79
KISS SÁNDOR	
Szövegtípus és határjegy	89
CSÜRY ISTVÁN	
Léteznek-e szövegtípusok?.....	94
SKUTTA FRANCISKA	
Kommunikációs modell és szövegtípus	101

II. EGYES SZÖVEGTÍPUSOK NYELVI KÉRDÉSEI

ANDOK MÓNKA	
A hír mint szövegtípus történeti alakulása	113
JOBST ÁGNES	
Szövegtipológiai szempontok a sajtóműfajok leírásában. A kommentárformák szövegtani sajátosságai	126
JAKUSNÉ HARNOS ÉVA	
A figyelem irányításának eszközei a hírszövegek szerkezetében	135
KABÁN ANNAMÁRIA	
Szövegtípus és műveleti szerkezet	141
NAGY L. JÁNOS	
A szövegritmus tipológiai lehetőségeiről	148
CS. JÓNÁS ERZSÉBET	
A funkcionális stilsztika eszközei és a dialógus szövegszerkezete a műfordításban	154
RADA ROBERTA	
Szövegminták keveredése mindennapi szövegekben.....	164
KALÓ ZSUZSA – RÁCZ JÓZSEF	
Droghasználókkal készített interjúk szövegtipológiai elemzése az ágencia szempontjából.....	175

III. NYELVTAN ÉS SZÖVEGTÍPUS

EÖRY VILMA	
Az időgrammatika és a szövegidő: az idő-határozószók a szövegben.....	185
IMRÉNYI ANDRÁS	
Az idealizáció határai a mondattani modellekben	192
KUGLER NÓRA	
A <i>talán</i> és az <i>esetleg</i> módosítószók funkciói írott és beszélt szövegekben	202
LACZKÓ KRISZTINA	
Deixis a virtuális térben	212
DÖMÖTÖR ADRIENNE	
„...hogy úgy mondjam (vagy nem tudom, hogy)”	221
KUBÍNYI KATA	
A magyar morfoszintaxis és a párbeszéd grammatikája. Mikor implicit és mikor explicit az 1–2. személyű tárgy a magyarban?	231
WÉBER KATALIN	
A magyar nyelvelsajátítás mint összöveg.....	241

IV. TÖRTÉNETI SZÖVEGTIPOLÓGIA

HAADER LEA

A mellékmondatfajták és a szövegtípusok viszonyáról 251

CSONTOS NÓRA

Reprezentáció a drámában. Az ún. *szervezői utasítás* funkciójának pragmatikai megközelítése a dráma mint szövegben..... 260

KUNA ÁGNES

Az orvosi recept mint szövegtípus a 16. századtól napjainkig..... 270

BAKONYI DÓRA

A tagmondatok kapcsolódási formái egy ómagyar kori szövegtípusban:
a legendában 279

ELŐSZÓ

Tanulmánykötetünk a 2007. november 13–14-én az ELTE-n tartott, Szöveg, szövegtípus, nyelvtan címmel meghirdetett konferencia előadásait tartalmazza. A konferenciát az ELTE BTK Mai magyar nyelvi tanszéke mellett működő Funkcionális nyelvészeti műhely rendezte, az Új nézőpontok a magyar nyelv leírásában című konferenciasorozat első alkalmaként.

A Szöveg, szövegtípus, nyelvtan címmel meghirdetett konferencia fő szakmai céljait a felhívásban a következőképpen fogalmaztuk meg. A konferencia a szöveg, szövegtípus és nyelvtan leírhatóságát összefüggéseikben kívánja megközelíteni. A tág értelemben vett funkcionális nyelvészeti irányzatok világszerte megegyeznek abban, hogy a nyelv nyelvészeti leírása a nyelv működésében lehetséges. A működés nyelvészetiileg még megragadható mindenkor közeg a szöveg, amely egyben minden nyelvi adat közvetlen forrása. A diskurzusok elméleti és adatoló bevonása a nyelvtan-írásba egyrészt, a korpusznyelvészet eredményeinek szembesítése a szövegtannal és a grammatikával másrészt, a szemantika és a pragmatika mind erőteljesebb irányító szerepe harmadrészt jelentékenyen átrajzolta a nyelvtudományt az elmúlt három évtizedben. Indokolt a hazai nyelvtudománynak e tárgykörben, főképp a magyar nyelv leírása ügyében elért eredményeit, kérdéseit nyilvánosan megvitatni. A konferencia egyik fő célja ezért a jelzett kérdések jobb diszkurzivitásának megteremtése, amelynek az előzmények utáni kezdeményező műve a Szöveg és típus: Szövegtipológiai tanulmányok című kötet (szerk. Tolcsvai Nagy G.; Tinta Könyvkiadó. 2006). A konferencia – funkcionális látókörű felhívása mellett is – nyitott a formális keretű megközelítések felé, sőt, az elméleti vitát kiemelkedően fontosnak tartjuk. Határozott szándékunk, hogy minél több szempontból, de egyértelmű elméleti, módszertani, leíró és történeti keretben tárgyaljuk a szövegben és szövegtípusokban funkcionáló nyelv időszerű kérdéseit.

A kétnapos konferencia négy, egy-egy félnapos beosztású téma köré rendeződött. A négy meghirdetett téma a következő volt:

1. A szöveg és a szövegtípus elméleti kérdései
2. Egyes szövegtípusok nyelvi kérdései
3. A funkcionális nyelvtan (a nyelvtan) és a szövegtipológia összefüggései
4. Történeti szövegtipológia

A kétnapos tanácskozás a kezdeményező felhívásnak megfelelően alakult, sikeresen lezajlott, magas színvonalú előadásokkal és élénk vitával, valódi szakmai diskurzussal. A jelen kötetben az előadások részletesebben kidolgozott, megszerkesztett változatai olvashatók, a konferencia programjával egyező sorrendben, remélhetőleg tovább segítve a

hazai nyelvészeti szövegtani kutatásokat. A konferencia megrendezését és a tanulmánykötet megjelenését az OTKA T 043768 Szövegtipológiai kutatás című pályázata tette lehetővé.

A szerkesztők